

Оксана ГОРБАЧИК

кандидатка історичних наук, доцентка кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (oksa7803@gmail.com)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6671-2025>

Бібліографічний опис статті: Горбачик, О. (2025). Американська місія В. Моргана Шустера як чинник у міжнародних відносинах Ірану на початку XX століття. *Українські історичні студії*, 18 (60). 98–104. doi: <https://doi.org/10.24919/3083-6158.18/60.11>

АМЕРИКАНСЬКА МІСІЯ В. МОРГАНА ШУСТЕРА ЯК ЧИННИК У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ ІРАНУ НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

Анотація. Метою дослідження є з'ясування змісту, обставин і наслідків діяльності В. Моргана Шустера в Ірані 1911 року як представника американської фінансової місії, а також аналіз її впливу на внутрішньополітичну ситуацію в країні та міжнародні відносини Ірану з великими державами на початку XX століття.

Методологія дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході, що поєднує історико-порівняльний, системний і джерелознавчий методи. Застосовано аналіз дипломатичних документів, мемуарів Шустера, преси і наукової літератури для вивчення впливу місії на внутрішню політику Ірану та реакцію великих держав.

Наукова новизна статті полягає в комплексному аналізі впливу місії В. Моргана Шустера на зовнішньополітичне становище Ірану в контексті геополітичного протистояння великих держав, зокрема Росії та Великої Британії, а також у висвітленні американського чинника як нової сили в регіоні на тлі конституційних перетворень і трансформації іранської державності на початку XX століття.

Висновки. Американська місія В. Моргана Шустера в Ірані на початку XX століття стала яскравим прикладом нетипового втручання США у справи Середнього Сходу в період, коли регіон перебував під значним впливом європейських імперій. Запрошення Шустера на посаду генерального фінансового радника Ірану в 1911 р. стало не лише спробою перської Конституційної революції модернізувати фінансову систему, а й важливим кроком до зміцнення суверенітету країни. Активна позиція американця, його прагнення впорядкувати податкову систему та обмежити свавілля місцевих феодалів викликали опір з боку Росії та Великої Британії, які розглядали Іран як зону свого впливу. Місія Шустера, хоч і була достроково припинена під тиском великих держав, підсилила національне самоусвідомлення іранців та заклала підвалини для подальших спроб реформ. З міжнародного погляду, ця подія засвідчила перші ознаки зростання ролі США як гравця в глобальній політиці, а також розкрила складну динаміку впливів у регіоні між новими і старими імперіями. Так, місія Шустера стала вагомим чинником у розвитку ірано-американських відносин і важливим епізодом у міжнародній історії Ірану.

Ключові слова: місія Шустера, Іран, США, Велика Британія, Росія.

Oksana HORBACHYK

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor at the Department of the World History and Special Historical Disciplines, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (oksa7803@gmail.com)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6671-2025>

To cite this article: Horbachyk, O. (2025). Amerykanska misiia V. Morhana Shustera yak chynnyk u mizhnarodnykh vidnosynakh Iranu na pochatku XX stolittia [The American mission of W. Morgan Shuster as a factor in Iran's international relations at the beginning of the 20th century]. *Ukrainski istorychni studii – Ukrainian Historical Studies*, 18 (60). 98–104. doi: <https://doi.org/10.24919/3083-6158.18/60.11> [in Ukrainian].

THE AMERICAN MISSION OF W. MORGAN SHUSTER AS A FACTOR IN IRAN'S INTERNATIONAL RELATIONS AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

Summary. *The purpose of the study is to clarify the content, circumstances, and consequences of V. Morgan Shuster's activities in Iran in 1911 as a representative of the American financial mission, as well as to analyze its impact on the domestic political situation in the country and Iran's international relations with major powers at the beginning of the 20th century.*

The research methodology is based on an interdisciplinary approach that combines historical-comparative, systematic, and source-based methods. An analysis of diplomatic documents, Shuster's memoirs, the press, and scientific literature was used to study the mission's impact on Iran's domestic politics and the reaction of major powers.

The scientific novelty of the article lies in a comprehensive analysis of the impact of Morgan Shuster's mission on Iran's foreign policy situation in the context of the geopolitical confrontation between the great powers, in particular Morgan Shuster's mission on Iran's foreign policy situation in the context of the geopolitical confrontation between the great powers, in particular Russia and Great Britain, as well as in highlighting the American factor as a new force in the region against the backdrop of constitutional reforms and the transformation of Iranian statehood in the early 20th century.

Conclusions. *V. Morgan Shuster's American mission to Iran at the beginning of the 20th century was a striking example of atypical US intervention in the Middle East at a time when the region was under the significant influence of European empires. Shuster's appointment as Iran's chief financial advisor in 1911 was not only an attempt by the Persian Constitutional Revolution to modernize the financial system, but also an important step toward strengthening the country's sovereignty. The American's active stance, his desire to streamline the tax system and limit the arbitrariness of local feudal lords, provoked resistance from Russia and Great Britain, which considered Iran to be their sphere of influence. Although Shuster's mission was prematurely terminated under pressure from the great powers, it strengthened the national consciousness of Iranians and laid the foundation for further attempts at reform. From an international perspective, this event showed the first signs of the growing role of the US as a player in global politics and revealed the complex dynamics of influence in the region between the new and old empires. Thus, Shuster's mission became an important factor in the development of Iranian-American relations and an important episode in Iran's international history.*

Key words: *Shuster mission, Iran, US, UK, Russia.*

Постановка проблеми. Початок XX століття став періодом гострих трансформацій у міжнародних відносинах Середнього Сходу, зокрема Ірану, де перехрестя інтересів Російської імперії, Великої Британії та Сполучених Штатів створювало напружену геополітичну ситуацію. У цьому контексті поява американського фінансиста В. Моргана Шустера в Ірані в 1911 році не лише відзначилася як приклад втручання з боку третьої, формально нейтральної держави, а й засвідчила нову форму участі США в глобальній політиці, зокрема через

«м'яку силу» та фінансово-адміністративні механізми. Призначення Шустера скарбником Ірану відбулося на тлі конституційної революції, що прагнула модернізувати країну та вивести її з-під контролю іноземних держав. Однак діяльність Шустера викликала різку реакцію з боку Росії та Британії, які побачили в американській місії загрозу своєму впливу. Проблема полягає в недостатньому висвітленні цієї місії як чинника не лише внутрішньої модернізації, а й ширшої конфігурації міжнародних відносин. Тому дослідження спрямоване на вивчення ролі американської місії Шустера в контексті боротьби за геополітичний вплив у Персії та початкових проявів американського інтервенціонізму.

Аналіз досліджень виявляє різносторонній підхід дослідників різних країн. Американські науковці, здебільшого акцентують увагу на ролі місії Шустера в контексті розширення американського впливу на Середньому Сході. Вони досліджують, як дипломатична діяльність Шустера сприяла формуванню нових політичних і економічних зв'язків між США та Іраном, розглядаючи його місію як проєкт «м'якої сили» на тлі глобальної конкуренції імперій (Ч. Томпсон, Х. Мюррей). Важливим джерелом для розуміння політичних процесів і міжнародних відносин Ірану на початку XX століття є мемуари самого В. Моргана Шустера. Вони дають унікальний погляд на американську місію в Персії, відображають конфлікти імперій і вплив зовнішніх сил на регіон.

Іранська історіографія акцентує увагу на конфліктах, що виникли внаслідок діяльності Шустера, які згодом вплинули на політичну кризу 1911 року та посилили напруження у відносинах Ірану з Росією та Британією (М. Бонакдарян, Е. Шахгасемі).

Українські дослідження з теми діяльності В. Моргана Шустера в Ірані на початку XX ст. є фрагментарними і здебільшого обмежуються згадками в ширших працях про міжнародні відносини чи місіонерську діяльність. Це пояснюється недостатньою доступністю архівних матеріалів і малою увагою до американського місіонерства в ірано-американському контексті.

Метою статті є з'ясування змісту, обставин і наслідків діяльності В. Моргана Шустера в Ірані 1911 року як представника американської фінансової місії, а також аналіз її впливу на внутрішньополітичну ситуацію в країні та міжнародні відносини Ірану з великими державами на початку XX століття.

Виклад основного матеріалу. На початку XX століття Іран був втягнутий у боротьбу на два фронти. З одного боку, іранці боролися за збереження національної незалежності в умовах дедалі більшого колоніального тиску. Геополітичне значення Ірану зробило його центральним об'єктом колоніальної «Великої гри» між Росією та Великою Британією. Врешті-решт, у серпні 1907 року дві великі держави вирішили розділити Іран на сфери впливу; угода закріпила російське панування на півночі та британське панування на півдні Ірану (Balaghi, 2013).

З іншого боку, всередині Ірану тривала боротьба, оскільки країна переживала конституційну революцію (1905–1911). У той час населення страждало від гострої інфляції – ціна на хліб зросла на 90 %, а на цукор – на 33 %. Інфляція була спричинена поєднанням поганого врожаю, епідемії холери та раптового порушення торгівлі на півночі, викликаного російсько-японською війною 1905 року та подальшими потрясіннями в царській імперії (Abrahamian, 2008, s. 42).

Суперечка щодо цін на цукор зрештою спровокувала перші публічні протести цієї революції. У 1905 році губернатор Тегерану за відмову знизити ціни наказав застосувати щодо деяких торговців цукром «бастінадо» (середньовічне тілесне покарання палками). Група торговців, ремісників і мулл використала практику «бест» (давній мусульманський звичай права на притулок від шахського переслідування у священних місцях) у мечеті Тегерана. Урядовці розігнали групу, яка потім сховалася у святині на півдні Тегерана (Balaghi, 2013). Навіть старі й консервативні хани племені Каджар змирилися з безнадійною ситуацією і в жовтні 1907 року порадили шаху ратифікувати конституцію (Abrahamian, 1982, s. 92). Мозаффаред-Дін шах Каджар (правив у 1896–1907 роках) зрештою погодився на вимоги протестуваль-

ників і в серпні 1906 року підписав указ про скликання національних зборів, які в жовтні того ж року розробили проєкт конституції. Шах помер у січні 1907 року, всього через п'ять днів після ратифікації нової конституції. У результаті Іран став конституційною монархією з обмеженою королівською владою і виборним парламентом, або Меджлісом (*American-Iranian Dialogues...*, 2021, s. 34).

Варто зазначити, що Іранська революція (1905–1911) була першим масовим демократичним рухом в ісламському світі (*American-Iranian Dialogues...*, 2021, s. 33). Прихильники нового уряду розраховували, що меджліс покладе край корупції послідовних монархів, які експлуатували ресурси Ірану для особистої вигоди і дозволили Росії та Великій Британії домінувати в економіці країни (Brown, 2016). У цій ситуації Іран сподівався, що Німеччина візьме на себе роль третьої сили у справі його підтримки в міжнародних інтересах, але в 1910 році Потсдамська угода між Росією та Німеччиною чітко визначила, що Німеччина не буде конфліктувати з Росією щодо Ірану (Muhl, 1985, s. 18).

Тому впродовж листопада та грудня 1910 року серед депутатів Меджлісу почала обговорюватися ідея залучення фінансових адміністраторів зі Сполучених Штатів, сподіваючись, що посадовці, вільні від будь-якого європейського впливу, зможуть досягти певних практичних результатів у реорганізації архаїчної та хаотичної фінансової системи Персії (Bonakdarian, 1999, s. 10).

Від початку XIX століття інтерес Вашингтона до Ірану майже повністю обмежувався турботою про благополуччя американських пресвітеріанських місіонерів, які прибули до Ірану в 1830-х роках. З іншого боку, Тегеран розглядав США як потенційну опору, яка могла би протистояти британському та російському впливу в Ірані. Ще в 1888 році під час своєї першої аудієнції в президента Гровера Клівленда іранський представник у Вашингтоні закликав до створення американо-іранського союзу проти постійного втручання Великої Британії та Росії в іранські справи. З огляду на відсутність на той час американського імперіалізму на Близькому Сході та незважаючи на посилення імперської агресії США в Латинській Америці, Східній Азії в останні роки XIX століття, іранські націоналісти вважали США доброзичливою імперською державою, яка не схильна порушувати суверенітет Ірану (Bonakdarian, 1999, s. 10).

Унаслідок дедалі більших настроїв на користь зближення зі Сполученими Штатами, перський уряд через свого міністра закордонних справ Хусейна Кулі-хана 25 грудня 1910 року надіслав відповідні інструкції перській місії у Вашингтоні. Інструкції містили настанови щодо налагодження, спільно з тодішнім державним секретарем США Філандером Ноксом, належного зв'язку з американськими фінансовими діячами задля можливої американо-іранської співпраці. Попередні домовленості передбачали працевлаштування на три роки, за умови затвердження парламентом, американського експерта на посаді генерального скарбника для реорганізації та проведення збору й розподілу доходів; одного інспектора для нагляду за фактичним збором у провінціях, а також одного директора для організації та проведення прямого оподаткування (Shuster, 1912, s. 3–4).

Водночас перський уряд звернувся до президента США Вільяма Говарда Тафта з проханням про технічну допомогу в реорганізації своєї фінансової системи. Очільником місії американських експертів до Тегерана обрано 34-річного Вільяма Моргана Шустера (1877–1960) відомого американського юриста і фінансиста (*William Morgan Shuster...*, 2025). Членами його групи стали Ф. З. Кернс, якого було призначено директором Податкового управління; Чарльз І. Маккаскі, інспектор провінційних доходів; Ральф В. Гіллз, начальник Системи бухгалтерського обліку та аудиту; Брюс К. Дікі, інспектор Податкового управління (Thompson, 1911).

Так, хоча Сполучені Штати й не відігравали центральної ролі в іранських справах у цей період, проте декілька американців, переважно місіонери та вищезгадані фінансові експерти, все ж таки взяли участь у революції і, як наслідок, сформуvalи погляди американців та іран-

ців одне про одного. Вочевидь, найвпливовішим із цих американців став В. Морган Шустер, який очолив невелику групу американців, що надавали консультації конституціоналістському Ірану в його спробах реформувати фінансову систему в останній рік революції (*American-Iranian Dialogues...*, 2021, s. 33).

12 травня 1911 року Шустер і члени групи прибули до Тегерана, де в їх розпорядження було надано Атабак-парк, розкішний і гарний маєток, який раніше був резиденцією прем'єр-міністра з таким ім'ям. Упродовж кількох днів після прибуття в цю країну, з якою він був зовсім не знайомий, Шустер більшу частину часу проводив на нарадах з різними міністрами, членами кабінету міністрів та видатними депутатами Меджлісу (*Murray, 1941, s. 11*).

Шустер з моменту прибуття знав, що Росія, друг Мохаммеда Алі Шаха (правив у 1907–1909 роках), була особливо незадоволена його присутністю. Вона доклала всіх зусиль, щоб утримати його подалі від певних «сумнозвісних членів парламенту», але водночас не висловлювала публічних заперечень проти працевлаштування громадянина США перським урядом. Велика Британія також неохоче погодилася на проєкт Шустера. Обидві країни очікували, що він відвідає їхні посольства після прибуття, і постійно щодо цього надсилали повідомлення. Але Шустер поставився до них прохолодно і стверджував, що, як посадовець перського уряду, він не зобов'язаний робити «перші візити» до когось (*Brown, 2016*).

У центрі занепокоєння іноземних посольств був «фінансовий закон» Шустера, який він готувався представити меджлісу. Після його ухвалення Шустер контролював би розподіл усіх державних коштів і мав би повноваження розглядати всі запити на оплату, включно із запитами від іноземних держав. На думку Шустера, більшість іноземного дипломатичного корпусу в Тегерані, разом із групою іноземних експертів, країни яких вони представляли, дедалі більше наближала Іран до банкрутства (*Brown, 2016*).

Урешті, 13 червня 1911 року меджліс ухвалив закон, який наділяв генерального скарбника (Шустера) контролем над усіма доходами та виключним правом підписувати чеки на державні кошти. До цього часу чеки на митні кошти виписував бельгійський директор митниці Джозеф Морнар. Він відмовився визнати новий закон і заявив, що все ще має це право. Однак чеки, підписані ним, були відхилені Імперським банком Персії, англійською корпорацією, яка управляла значною частиною державних коштів. Ці чеки були призначені для виплати зарплат співробітникам митниці. Шустер негайно випустив дублікати, які банк прийняв (*Thompson, 1911*).

Згодом бельгійське посольство оголосило, що не дозволить бельгійським працівникам митниці, які становлять значну частину персоналу, працювати під керівництвом Шустера. Російський міністр пішов ще далі й заявив, що він скорше задіятиме росіян для управління митницею, аніж підкориться одноосібному контролю Шустера. Проте банки підтримали його, і росіяни та бельгійці були безсилі. Тож справа затягнулася, аж поки 6 листопада російський уряд не висунув Персії ультиматум, погрожуючи тим, що в разі невиконання його вимог Росія «окупє провінції Гілян і Мазандаран на півночі Персії, що межують з Каспійським морем» (*Thompson, 1911*).

Привід для війни виник через інцидент 9 жовтня, коли Національна рада вирішила конфіскувати майно Шоа Ос-Салтане брата колишнього шаха через його сприяння контрреволюції (підтриманої Росією). Коли жандарми були відправлені з ордером, щоби конфіскувати власність, вони зіткнулися з опором групи російських козаків на чолі з двома російськими консульськими чиновниками. Жандарми, залякані й пригнічені, відступили; але коли Шустер дізнався про це, він відправив додаткову групу зі ста жандармів на чолі з американцем, які арештували майно (*Shuster, 1912, s. 139–152*).

Невдовзі перипетії з діяльністю місії Шустера призвели до кризи на урядовому рівні. І в цих умовах частково під тиском Англії, а частково через те, що, здавалося, нічого іншого

не залишалося, уряд вирішив поступитися вимогам Росії. Шустеру було негайно наказано вивести своїх жандармів з проблемного маєтку Шоа-ес-Салтане і передати його російським представникам. Після цього наступним кроком стало вибачення, яке було іншою вимогою. У парадній формі міністр закордонних справ Персії приїхав до російського посольства і висловив бажане вибачення (Murray, 1941, s. 74).

Врешті, у 1911 році британці почали окупувати деякі південні території Ірану. Росіяни також погрожували Ірану, частково щоб захистити свої ринки, частково щоб забезпечити виконання Угоди 1907 року, а частково щоби перешкодити місії Шустера. Росіяни, які в листопаді 1911 року окупували Анзелі та Рашт, висунули Ірану ультиматум із трьох пунктів: звільнення місії Шустера; обіцянка не наймати іноземних радників у майбутньому без згоди Великої Британії та Росії; та виплата компенсації за експедиційні війська в Анзелі та Рашті. Вони погрожували окупувати Тегеран без попередження, якщо ці вимоги не будуть виконані протягом сорока восьми годин (Shahghasemi, 2017, s. 86).

У таких складних зовнішньополітичних умовах панівна коаліція в меджлісі розпалася, а згодом було розпущено меджліс. Після розгону парламенту Іран офіційно пообіцяв усі свої дії узгоджувати з Росією та Англією. 7 січня 1912 року Шустер офіційно подав у відставку. Його робота в Персії закінчилася із сумним результатом, і вже через кілька днів він назавжди залишив Іран (Murray, 1941, s. 78–79).

У підсумку спроби модернізації країни шляхом скасування феодальної системи, аристократичних привілеїв, створення сучасної бюрократії, державної організації для реєстрації актів і власності, проведення фінансових реформ, відокремлення релігійних і політичних обов'язків один від одного завершилися невдачею. Причиною такого результату було те, що активні соціальні сили в системі, особливо духовенство, підприємці, інтелектуали та представники середнього класу, не змогли об'єднатися в єдиний орган проти традиційних еліт, землевласників та їхніх іноземних прихильників (Modernization Process in Iran..., 2017, s. 273).

Єдність і співпраця між землевласниками й інтелектуалами призвели свого часу до поразки Мохаммеда Алі Шаха, а також до відродження деспотизму та провалу програми модернізації в Ірані. Свідченням цього були вигнання американця Моргана Шустера та державний переворот проти другого парламенту. Також конституційний рух страждав від відсутності сумісного та послідовного керівництва. Конституційні священники не мали чіткого уявлення про політичні реформи. Навіть інтелектуали мали недостатні знання про політичну модернізацію та конституційний уряд, оскільки вони лише перекладали конституції європейських країн, як-от Бельгія та Франція, і хотіли застосувати їх в Ірані, не маючи глибокого розуміння справжнього значення конституціоналізму та демократії (Modernization Process in Iran..., 2017, s. 273).

Висновки. Американська місія В. Моргана Шустера в Ірані на початку XX століття стала яскравим прикладом нетипового втручання США у справи Середнього Сходу в період, коли регіон перебував під значним впливом європейських імперій. Запрошення Шустера на посаду генерального фінансового радника Ірану в 1911 році стало не лише спробою перської Конституційної революції модернізувати фінансову систему, а й важливим кроком до зміцнення суверенітету країни. Активна позиція американця, його прагнення впорядкувати податкову систему та обмежити свавілля місцевих феодалів викликали опір з боку Росії та Великої Британії, які розглядали Іран як зону свого впливу. Місія Шустера, хоч і була достроково припинена під тиском великих держав, підсилила національне самоусвідомлення іранців та заклала підвалини для подальших спроб реформ. З міжнародного погляду, ця подія засвідчила перші ознаки зростання ролі США як гравця в глобальній політиці, а також розкрила складну динаміку впливів у регіоні між новими і старими імперіями. Так, місія Шустера стала вагомим чинником у розвитку ірано-американських відносин і важливим епізодом у міжнародній історії Ірану.

Джерела та література

- Abrahamian, Ervand.** (2008). *A History of Modern Iran* City University of New York Published. 228 pp.
- Abrahamian, Ervand.** (1982). *Iran Between Two Revolutions*. New Jersey: Princeton University Press, 562 pp.
- American-Iranian Dialogues From Constitution to White Revolution, c. 1890–1960s.** (2021). Edited by Matthew K. Shannon. Publisher : Bloomsbury Academic. Publication date : November 4, 252 p.
- Balaghi, Shiva.** (2013). *A Brief History of 20th-Century Iran*. Publication date 2013. URL: <https://greyartmuseum.nyu.edu/2015/12/a-brief-history-of-20th-century-iran/>
- Bonakdarian, Mansour.** (1999). *U.S.-Iranian relations, 1911–1951*. URL: <https://www.files.ethz.ch/isn/58235/MESV3-2.pdf>
- Brown, Elliott Roland.** (2016). *Iran's American Friend: William Morgan Shuster*. August 2, URL: <https://iranwire.com/en/society/61929/>
- Brown, Elliott Roland.** (2016). *The American Witness to Iran's Shattered Hopes: William Shuster Morgan*. August 4, URL: <https://iranwire.com/en/society/61931/>
- Modernization Process in Iran: Historical Overview.** Kamyab Shahriari. (2017). *Journal of Social Science Studies* ISSN 2329-9150 2017, Vol. 4, No. 1. Published: January 31, URL: <http://dx.doi.org/10.5296/jsss.v4i1.10206>
- Muhl, Howard James, Jr.** (1985). *Iran and the Big Powers 1900-1953*. The University Of Texas At Austin, URL: <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA154598.pdf>
- Murray, H. F.** (1941). *W. Morgan Shuster in Persia 1911 – 1912* [Master's thesis, Ohio State University], 82 pp. URL: https://etd.ohiolink.edu/acprod/odb_etd/etd/r/1501/10?clear=10&p10_accession_num=osu1186091272
- Shahghasemi, Ehsan.** (2017). *Iranians in the Minds of Americans*. Published: Nova Science Publishers, Inc. Publication date : December 31, 271 pp.
- Shuster, W. Morgan.** (1912). *The Strangling of Persia*. W. Morgan Shuster. New York, The Century Co., 423 p.
- Thompson, Charles Willis.** (1911). *How Russia came to make war on W. Morgan Shuster; The Thirty-four-Year-Old American Who Defied the Czar - He Went to Persia to Save Her from Financial Ruin and Is Upsetting the International Plot for Her Partition*. Nov. 26, URL: <https://www.nytimes.com/1911/11/26/archives/how-russia-came-to-make-war-on-w-morgan-shuster-the.html#>
- William Morgan Shuster.** (2025). *American lawyer and publisher*. Last Updated: May 22, URL: <https://www.britannica.com/biography/William-Morgan-Shuster>

Дата надходження статті: 11.07.2025

Дата прийняття статті: 14.08.2025

Опубліковано: 14.10.2025